

MARZEC 1968

Wydarzenia marcowe Uniwersytet Warszawski - Krakowskie Przedmieście (zdjęcia SB)

W KRAJU

Marzec '68 był wydarzeniem wielowątkowym. Stąd też mówiąc o genezie Marca wspomnieć należy o szeregu różnorodnych procesów.

Niewątpliwie podglebieniem dla protestu młodzieży było narastające niezadowolenie i rozczarowanie polityką ekipy Władysława Gomułki. „Wiesław”, jak popularnie o nim mówiono, bardzo szybko rozpoczął proces odchodzenia od zmian i reform, wywalczonych przez społeczeństwo jesienią 1956 r. Najpierw ograniczono swobodę wypowiedzi, ponownie nałożono kaganiec prasie, zlikwidowano wiele niezależnych inicjatyw. Następnie przyszedł czas na wznowienie walki z Kościołem oraz represji politycznych. Wreszcie, począwszy od 1960 r., systematycznie pogarszała się sytuacja gospodarcza.

Politykę Gomułki szczególnie dotkliwie odczuwała inteligencja. Narastające represje, nasilenie cenzury, ograniczenia w nakładach na kulturę i naukę doprowadziły do otwartego protestu intelektualistów, jakim stał się List 34 z marca 1964 r. W konsekwencji przyniósł on dalsze nasilenie represji. Jesienią 1966 r., po wykluczeniu z PZPR Leszka Kołakowskiego, czerwone legitymacje złożyła grupa dotychczasowych intelektualistów partyjnych, rozpoczynając swoją ewolucję w kierunku postaw opozycyjnych. Nastroje krytyczne wobec polityki kulturalnej partii pogłębiła sprawa zdjęcia z afisza „Dziadów”.

Iskrą, która wzniciła pożar, stała się decyzja o usunięciu z UW Michnika i Szlajfera. Podjął ją 4 marca minister oświaty i szkolnictwa wyższego, prof. Henryk Jabłoński, a formalnym pretekstem było przekazanie przez nich informacji o sprawie „Dziadów” zagranicznemu dziennikarzowi.

Do poważnych starć doszło w War-

szawie 9 marca po wiecu na Politechnice oraz 11 marca. Tego dnia protest zaczął rozszerzać się na cały kraj. W wiecach, strajkach i manifestacjach uczestniczyły dziesiątki tysięcy osób. Protesty objęły cały kraj, nie tylko ośrodki akademickie.

Ruch marcowy załamał się równie gwałtownie, co nagle eksplodował.

Lukasz Kamiński, IPN

W REGIONIE

Informacje o niepokojach w Warszawie docierały na Podkarpacie z kilkudniowym opóźnieniem. Miejskowa prasa, w ślad za ogólnopolską, informowała jedynie o wiecach potępiających chuligańskie wybryki studentów. Około 11 marca rozpoczęły się w miastach powiatowych i w zakładach pracy wiece organizowane przez PZPR mające wyrazić poparcie dla Władysława Gomułki. Na wiecach tych uchwalano rezolucje, w których żądano surowego ukarania winnych zamieszek w Warszawie i innych miastach, oraz usunięcia z życia publicznego intelektualistów krytykujących partię. Od 12 marca na terenie województwa zaczęły się pojawiać ulotki i napisy na ścianach budynków wyrażające poparcie dla protestującej młodzieży. Pierwszy taki wypadek zanotowano w Ropczycach.

Wieczorem 12 marca w Przemyślu pod pomnikiem Adama Mickiewicza odbyły się, kolejno jedna po drugiej, dwie krótkie demonstracje młodzieży szkół średnich. W wystąpieniach tych brało udział łącznie ok. 50 osób. MO i SB nie interweniowały podczas demonstracji ale wobec uczniów zostały wyciągnięte konsekwencje dyscyplinarne (dwóch z nich zostało przeniesionych karnie do innej szkoły, inni otrzymali nagany i upomnienia).

13 i 14 marca w dalszym ciągu odbywały się wiece w zakładach pra-

cy i szkołach na terenie województwa. Prasa zaczęła publikować treści uchwalonych rezolucji. Tymczasem w Mielcu, Stalowej Woli, Krośnie i Dąbrówce pojawiły się afisze i ulotki sprzeciwiające się tym rezolucjom i wyrażające poparcie dla studentów, a nawet wzywające do buntu przeciwko ZSRR. Pierwsze ulotki pojawiły się także w Rzeszowie w budynkach Wyższej Szkoły Pedagogicznej. W tych dniach do Rzeszowa, Krosna, Dębicy i innych miejscowości przybyła pewna liczba studentów z Krakowa i Warszawy informując swoje koleżanki i kolegów o przebiegu wydarzeń w tych miastach.

Nocą 15 na 16 marca w Rzeszowie studenci rozkolportowali znaczną ilość ulotek wzywających młodzież do protestu, żądających przywrócenia na scenę „Dziadów” i potępiających brutalność MO. Część studentów WSP i Wyższej Szkoły Inżynierskiej podejmowała próby uchwalenia rezolucji solidarności ze studentami protestujących uczelni Krakowa, Warszawy, Lublina, Gdańska i Poznania. Podczas konferencji sprawozdawczo – wyborczej ZMS w Rzeszowie, aktywiści tej organizacji uchwalili rezolucję potępiającą „wichrzycieli”. Grupa studentów WSP i WSI zaangażowana w produkcję i kolportaż ulotek, 17 marca podjęła próbę organizacji wiecu pod budynkiem Miejskiej Rady Narodowej. O godzinie 10:00 zebrało się tam około 200 studentów, którzy jednak nie wznosili okrzyków ani nie mieli przygotowanych transparentów. Studenci zaczęli się rozchodzić po

20 minutach. Wieczorem tego samego dnia przez miasto przemaszerowała grupa studentów WSI. Trasa pochodu objęła rzeszowskie domy studenckie, pod którymi uczestnicy wzywali mieszkańców do wzięcia udziału w marszu. SB zanotowała, że maszerujący studenci (w liczbie ok. 100 – 120 osób) wznosili okrzyki i głośno wyszydiali napotkane patrole milicji. Prawdopodobnie jednak nie niesli transparentów. MO nie interweniowała a po zapadnięciu zmroku studenci grupami rozeszli się do domów.

W lokalnej prasie nie pojawiły się informacje o żadnej manifestacji zaś władze twierdziły, że studenci w Rzeszowie nie dali się sprowokować. PZPR zorganizowała wielką manifestację lojalności wobec Władysława Gomułki w dniu 21 marca. Przemawiał I sekretarz KW PZPR Władysław Kruczek, który potępił „siły reakcji, rewizjonizmu i syjonizmu”, chwając studentów Rzeszowa za ich lojalną postawę. Po tym wydarzeniu nie było już prób manifestacji, natomiast ulotki i plakaty na terenie województwa pojawiały się jeszcze do końca miesiąca. Łącznie SB zanotowała około 100 wypadków określonych jako „wroga propaganda na tle wydarzeń marcowych”. W wyniku prowadzonych przez SB postępowań dwóch studentów WSP zostało relegowanych z uczelni a kilka osób zwolniono z pracy. Jeden z autorów napisów „antypaństwowych” został ciężko pobity przez „nieznanych sprawców” i umieszczony w zakładzie psychiatrycznym.

Bogusław Kleszczyński, IPN

Jeden z wieców poparcia dla towarzysza Gomułki nagminnie organizowanych przez PZPR w zakładach pracy

Członkowie Zarządu Regionu Rzeszowskiego NSZZ „Solidarność” zamówili mszę św. o spójność duszy śp. **Janiny Mroczi**, która odprawiona zostanie **12 marca o godz. 12.00** w Katedrze Rzeszowskiej pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (al. gen. Władysława Sikorskiego 21).